

Linguas dal pajais

Mintgina munta ina moda da patratgar

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Ils 9 da favrer 2014 han 50,3% da votantas e votants approvà l'iniziativa populara «cunter l'immigraziun massiva». Lezza è dentant vegnida sbittada dals sis chantuns cun maioritads francofonas sco era da BS, ZG e ZH.** In renumà politicher turitgais ha sin quai declerà, tenor la «Basler Zeitung» dals 12 da favrer: «Ils Romands han adina già ina schientscha naziunala pli flaivla.» Co statti cun ses agen chantun? Dus onns e mez pli tard, ils 11 d'avust 2016 è «Die Weltwoche» cumparida cun ina prima pagina che mussa cuss. fed. Alain Berset en unifurma da cumbat cun ina tricolora franzosa picturada sin mintga vista. Sutvart stat la lingia grossa: «Bersets Sprachenkrieg». Il maletg da «Die Weltwoche» sugerescha che lez aut regent da la confederaziun cumbattia per il stadi franzos. El è però da Friburg; questa citad, sco dal rest Losanna, Neuchâtel, Soluturn euv. n'ha mai fatg part da la Frantscha, e Friburg, sco Soluturn, è svizzer dapi 1481. En il text redacziunal da p. 3 pon ins leger: «El di ch'i na dettia nagina guerra da linguas, ma el rinforza sez il conflict. Perquai stat el en unifurma da cumbat sin nossa prima pagina.»

Pro e contra il «franzos tempriv»

Da tge «guerra» sa tracti? Quai resumescha «La Liberté» (Friburg) dals 7 da fanadur: «En virtid dal cumpromiss vuschà il 2004 da la Conferenza dals directurs da l'educaziun da la Svizra tudestga (CDEP-T) e confermà dal concordat HarmoS, èn ils chantuns obligads d'instruir dus linguatgs esters en la scola primara; in da quests sto

esser il franzos [u il talian, G. S.-C.] (...). En lez intschess è naschi in moviment da rebellun en num d'ina strapatschada dals uffants en scola primara; lez hajan già avunda da che far cun tudestg e dialect. En plis chantuns han ins mess ad ir iniziativas popularas cunter quella instrucziun [l'uscheditg 'franzos tempriv', G. S.-C.] (...). Berset commentescha: 'Ils chantuns èn suverans areguard l'instrucziun, ma aifer il context da las finamiras costituzionalas federalas, per exempel da l'armonia e chapientscha tranter las cumanzas linguisticas (...). Il cussegl federal (CF) sa senta legitimà per intervegnir, tant pli che Svizras e Svizzers han vuschà 2006 l'artitgel costituzional davart l'educaziun. Lez lubescha a la confederaziun d'intervegnir cur ch'ils chantuns na cuntanschan betg soluziuns omogenas areguard la furmaziun. Isabelle Chassot, scheffa da l'Uffizi federal da la cultura, fa endament cas da precedenza: 'La lescha federala per promover il sport e l'activad fisica, en vigur dapi 2012, oblighescha a trais uras emnilas da sport en il temp da scola.' En il cas dal «franzos tempriv» en ils chantuns alemans n'è la basa legala però nagina lescha federala, mabain il cumpromiss da la CDEP-T. Perquai ha il CF tramess en consultaziun trais variantas d'in project da lescha che prescriviva d'entschaiver en scola primara l'instrucziun d'ina segunda lingua naziunala. «La Liberté» dals 7 da fanadur punctuescha: «Beat Zemp, parsura da l'Uniu da la magistraglia alemana, sustegna tuttafatg la posiziun dal CF. El manegia schizunt che la regenza astgass intervegnir immediat 'perquai ch'ins ha surmuntà la lingia cotschna già daditg'.» Igl è remartgabel che «La Liberté» na menziuna

nagin argument pedagogic a favur dal «franzos tempriv». «Die Weltwoche» per cunter numna trais gruppas da perscrutaziun davart il studi da linguatgs. Facit: «Era studis internaziunals cumprovan ch'il studi tempriv d'in linguatg na mussa nagin success mesirabel» (p. 15).

Sa disar ad in'otra cultura

Tge vala pia il «franzos tempriv»? La risposta decisiva n'è tuttina betg pedagogica, mabain politica. Ella stat en dus artitgels publicitads avant dus onns dal «Tages-Anzeiger», l'emprim ils 16 d'avust 2014 da cuss. naz. Roger Nordmann (VD), l'auter ils 25 d'avust 2014 da la schurnalista Anja Burri. L'emprima risposta da Nordmann tuna: «Igl è meglier d'entschaiver avant la pubertad.» Tgi che ha già dà scola sa quai: «Igl è sbaglià d'entschaiver [pir] cun 12 u 13 onns.» La segunda risposta è statapolitica: «Ins n'astga betg renunziar a respectar ed integrar las minoritads linguisticas (...). Quai premetta che mintga uffant emprendia ina segunda lingua naziunala. Mintga vischin e vischina basegna ina chapientscha minimala per acturas ed acturs d'autras regiuns linguisticas.» Questa regla vala era per la giuventetgna alemana. La terza risposta è culturala: «Cun mintga lingua è colliada ina maniera da patratgar ed ina profundaziun culturala independenta. Mintga uman s'enritgescha cun sa disar ad in'otra cultura grazia a l'enconuschientscha d'ina lingua estra; quai stimulescha cunzunt da metter en dumonda sasez e l'agen mund.»

Tge unescha nus anc cun lez?

Anja Burri rapporta da ses raschienis cun l'istoricher Thomas Maissen (v. La Quo-

tidiana dals 5 d'avust) e cun José Ribeaud, autur da «Vier Sprachen, ein Zerfall»*. Maissen: «Quels chantuns che stritgan il franzos da la scola primara volvan il dies simbolicamain a tschellas parts dal pajais (...). Ils Romands ston sa dumandar: 'Tge unescha nus anc cun quels Alemans che pledan dialect ed anglais e patratgan ed ageschan politicamain savens autramain?' El manegia che la confederaziun stoppia procurar che tut ils uffants emprendian ina lingua naziunala sco segund linguatg. El n'accepta betg l'idea che la confederaziun n'astgia betg intervegnir: «Lezza ha survegni insacura tut sias cumpetenzas dals chantuns (...). Il federalissem sa funda en ultima analisa sin la varietad linguistica da la Svizra.» Ribeaud s'exprima sumegliantamain: «Ils Svizzers germanofons, sco ils Romands e Tessinai [ed ils Grischuns italo-fons], duessan entschaiver cun ina lingua naziunala en la scola primara (...). Ins duess er instruir l'emprim la lingua pli greva; pir sin stgalim secundar èsi memia tard (...). Ins na po chattar nagina schliaziun cuntentaivla aschiditg ch'ils Alemans na surmuntan betg lur aversiun cunter il tudestg standard. Lez duessan els perquai instruir davent da la scolina.» La schurnalista replica: «Per blers uffants èsi già grev d'emprènder ina lingua estra.» Qua pon ins dir cun Nordmann: «I vul plitost in'entschatta plaschaivla.» En mintga cas vegnan quellas dumondas fitg actualas.

Ina vusch romanda per la pasch

Ils 21 d'avust è cuss. gov. Monika Maire-Hefti (Neuchâtel) s'exprimida en chausa. Ella presidescha la Conferenza dals

directurs da l'educaziun da la Svizra romanda. Ses plets: «Sco cussegliera guvernativa defenda natiralmain la suveranità chantunala (...). Ma qua vaja per nossa cultura da linguas e nossa plurilinguitad; perquai sto la confederaziun agir. Jau speresch però che nus possian prevenir lezza intervenziun cun in cumpromiss nov aifer la Conferenza svizra dals directurs d'educaziun (...). Cun adattar la lescha federala da linguas ristgass ins in referendum, pia ina votaziun naziunala davart l'instrucziun da linguas. Nus stuain far tut il pussaivel per impedir quai (...). Momentan è il clima en connex cun fatgs da scola sa pegiurà detg ferm, e quai cunzunt pervi dal Plan d'instrucziun 21. I vegn pia pli grev da manar ina discussiun differenziada. Ina votaziun davart dumondas da lingua pudess s'effectuar a moda catastrofala (...). Nus na lessan ristgar che la Svizra alemana volvia il dies tuttafatg a nossa lingua (...). Ils Romands mussan ina ferma voluntad d'emprènder tudestg; per els è quai per motivs economics fitg impurtant (...). L'emprim vi jau discutir la dumonda cun mes collegas romands; lur stuain nus tschertgar ina schliaziun aifer la conferenza svizra (...). La giuventetgna [alemana] emprènda anglais en mintga cas; lez è bler pli lev e preschent dapertut en la societad d'oz (...). Ins pudess pia instruir anglais pir en la scola superiura; quai fiss in cumpromiss pussaivel.» Speranza aud'ins quella vusch d'ina auta autorità romanda naschida e creschida si en terra alemana.